О.С. Пушкін

“До Чаадаєва”

“До моря”,

“Я Вас любив”,

“Я мить чудову пам’ятаю”,

“Я пам’ятник собі поставив незотлінний…”.

Жанрово-тематичне розмаїття лірики Пушкіна

И долго буду тем любезен я народу.
Что чувства добрые я лирой пробуждал...
О. Пушкін

„До сих пор всякий, желающий говорить о Пушкине, должен, нам кажется, начать с извинения перед читателем, что он берётся в том или другом отношении измерять эту неисчерпаемую глубину.”

В. Страхов

Александр I

Пестель Павел Иванович Декабрист, познакомились в 1821 году в Кишиневе

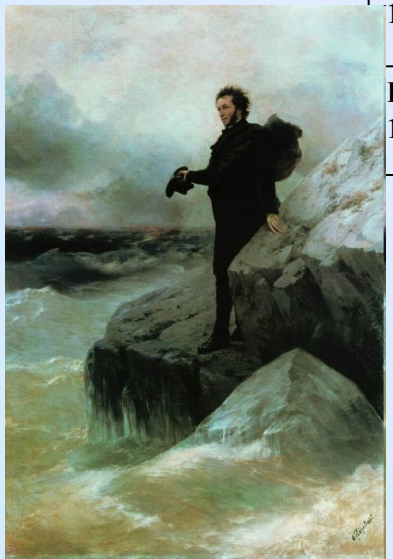

Периоды жизни	
Годы юности 1799-1817	2
Петербург 1817-1820	6
Южная ссылка 1820-1824	1
Михайловское 1824-1826	5
После ссылки 1827-1830	3
Болдинская осень 1830	7
Новая жизнь 1831-1833	4
Последние годы 1833-1837	8

Николай I

ЛІРИКА ПУШКІНА

- Лірика Пушкіна — це його поетична біографія і водночас художній літопис духовного життя його епохи.
- Війна 1812 р. і повстання декабристів 1825 р.,
- кріпосне право і мрії про «вольність святу»,
- кохані, друзі і вороги,
- «чудові миттєвості» життя і «печаль минулих днів» — усе це знайшло відображення н пушкінгьких віршах, посланнях, елегіях, стан сах, епіграмах. І все це розмаїття — вияв тієї внутрішньої єдності, пафос якої надзвичайно влучно і точно визначив

В. Бєлінський: «Загальний колорит поезії Пушкіна, і особливо ліричної, — внутрішня краса людини і гуманність, що зігріває душу».

В ліриці Пушкіна можна виділити такі основні жанри —

- філософськафілософська та громадянська лірика,
- пейзажна лірика,
- любовна лірика,

кожній з яких притаманне відповідне коло сюжетних мотивів.

К Чедаеву
«К Чаадаеву»

Любви, надежды, тихой славы
Недолго нежил нас обман,
Исчезли юные забавы,
Как сон, как утренний туман;
Но в нас горит ещё желанье,
Под гнетом власти роковой
Нетерпеливою душой
Отчизны внемлем призыванье.
Мы ждём с томленьем упованья
Минуты вольности святой,
Как ждет любовник молодой
Минуты верного свиданья.
Пока свободою горим,
Пока сердца для чести живы,
Мой друг, отчизне посвятим
Души прекрасные порывы!
Товарищ, верь: взойдет она,
Звезда пленительного счастья,
Россия вспрянет ото сна,
И на обломках самовластья
Напишут наши имена!

<1818?>

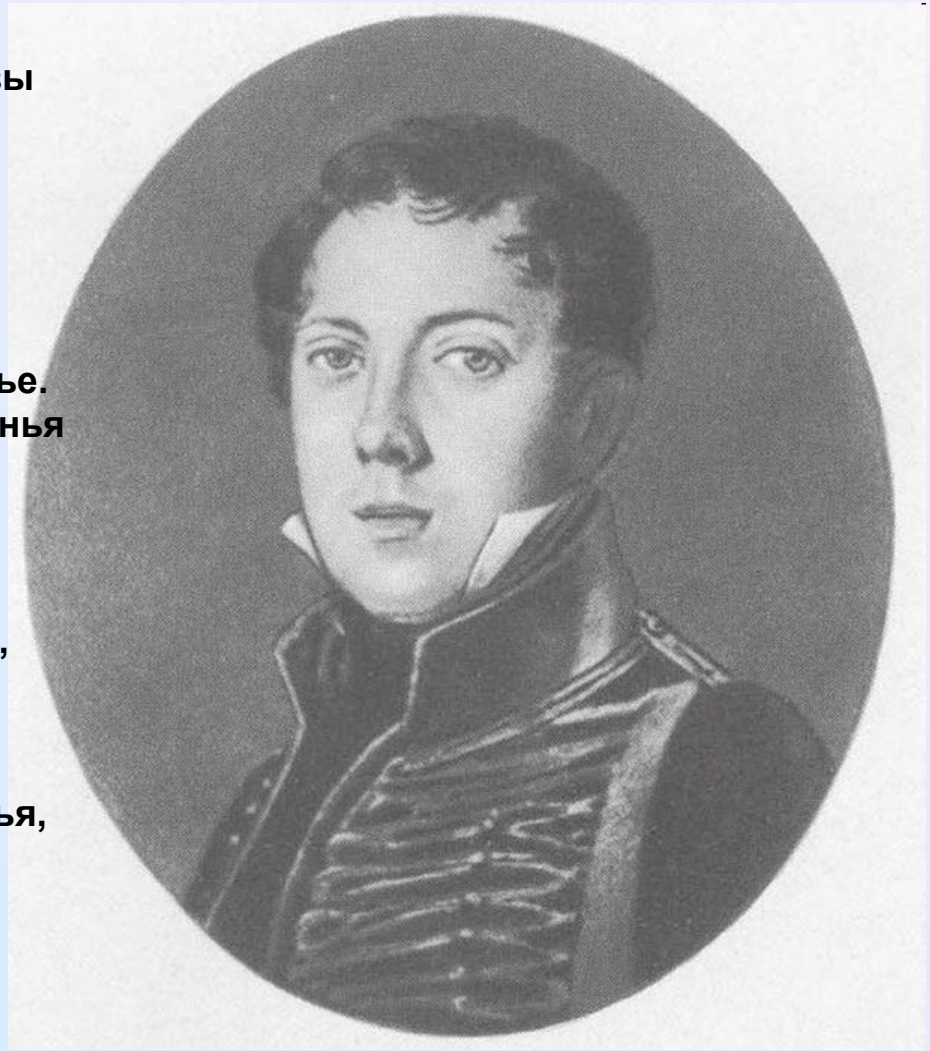

Стихотворение обращено к Петру Яковлевичу Чаадаеву (1794—1856) — русскому философу и другу Пушкина, с которым они познакомились в доме Николая Михайловича Карамзина. Пушкин писал его фамилию Чедаев. Чаадаев был участником Бородинского сражения, с 1816 служил офицером лейб-гвардии Гусарского полка в Царском Селе, был членом масонской ложи. В 1821 г. он вступил в тайное общество декабристов, но участия в его делах не принимал

Пейзажна лірика.

- Природа незмінно була невичерпним джерелом натхнення для Пушкіна. У його віршах — численні образи картин природи та природних стихій, різні пори року, з яких поет найбільше любив осінь.

- Пушкін виявив себе справжнім майстром пейзажної деталі, співцем російських краєвидів, мальовничих пейзажів **Криму та Кавказу.**
- Природа мислиться поетом як самостійна естетична цінність, яка викликає захоплення, однак переважна більшість пейзажних віршів Пушкіна побудована у формі **зіставлення картин природи і ситуацій людського життя**. ***(психологічний паралелізм)***

  Природні образи часто служать контрастним або, навпаки, співзвучним думкам і вчинкам ліричного героя тлом і виступають у ролі поетичних символів його мрій, прагнень, обстоюваних ним духовних цінностей.

К МОРЮ

Прощай, свободная стихия!
В последний раз передо мной
Ты катишь волны голубые
И блещешь гордою красой.

Как друга ропот заунывный,
Как зов его в прощальный час,
Твой грустный шум, твой шум призывный
Услышал я в последний раз.

Моей души предел желанный!
Как часто по брегам твоим
Бродил я тихий и туманный,
Заветным умыслом томим!

Как я любил твои отзывы,
Глухие звуки, бездны глас
И тишину в вечерний час,
И своенравные порывы!

Смиренный парус рыбарей,
Твоею прихотью хранимый,
Скользит отважно средь зыбей:
Но ты взыграл, неодолимый,

И стая тонет кораблей.
Не удалось навек оставить
Мне скучный, неподвижный брег,
Тебя восторгами поздравить
И по хребтам твоим направить
Мой поэтической побег!

Ты ждал, ты звал... я был окован;
Вотще рвалась душа моя:
Могучей страстью очарован,
У берегов остался я...

О чем жалеть? Куда бы ныне
Я путь беспечный устремил?
Один предмет в твоей пустыне
Мою бы душу поразил.

Одна скала, гробница славы...
Там погружались в хладный сон
Воспоминанья величавы:
Там угасал Наполеон.

Там он почил среди мучений.
И вслед за ним, как бури шум,
Другой от нас умчался гений,
Другой властитель наших дум.

Исчез, оплаканный свободой,
Оставя миру свой венец.
Шуми, взволнуйся непогодой:
Он был, о море, твой певец.

Твой образ был на нем означен,
Он духом создан был твоим:
Как ты, могущ, глубок и мрачен,
Как ты, ничем неукротим.

Мир опустел... Теперь куда же
Меня б ты вынес, океан?
Судьба людей повсюду та же:
Где капля блага, там на страже
Уж просвещенье иль тиран.

Прощай же, море! Не забуду
Твоей торжественной красы
И долго, долго слышать буду
Твой гул в вечерние часы.

В леса, в пустыни молчаливы
Перенесу, тобою полн,
Твои скалы, твои заливы,
И блеск, и тень, и говор волн.

1824

Прощання О.С. Пушкіна з морем. І.К.Айвазовський.1877

Принцип психологічного паралелізму

- Вірш «До моря» Пушкін почав писати у 1824 р. в Одесі, вже знаючи про нове заслання до Михайлівського; там він завершив роботу над віршем. Прощання з морем стає основою для ліричних роздумів поета про трагічність людської долі, про фатальну силу, що мають над нею історичні обставини. Море, його вільна стихія для поета є символом свободи, що викликає асоціації з постатями двох особистостей, які були володарями дум й уособленням людської могутності, так само сильної і вільної, як і морська стихія. Це Наполеон і Байрон, з якими, як і з образом морської стихії, Пушкін себе порівнює. Та їх уже немає, а доля поета трагічна:

...Теперь куда же
Меня б ты вынес, океан?
Судьба земли повсюду та же:
Где капля блага, там на страже
Уж просвещенье иль тиран.

Куди б не виніс океан, —
Одна судьба в людей існує, —
Бо де добро — то там вартує
Чи то освіта, чи тиран.
(Переклад А. Малишка)

- *Не удалось навек оставить // Мне скучный, неподвижный брег* — Пушкин замышлял бегство из Одессы морем в Европу.
- *Могучей страстью очарован* — имеется в виду чувство к гр. Елизавете Воронцовой (1790—1880).
- *Одна скала, гробница славы* — остров св. Елены, где с 1815 г. находился в заключении Наполеон и где он умер в 1821 г.
- *Другой от нас умчался гений... // Исчез, оплаканный свободой* — Байрон умер 7/19 апреля 1824 г. в Греции, куда он приехал летом 1823 г. для участия в национально-освободительной борьбе греков.
- *Где капля блага, там на страже // Уж просвещенье иль тиран.* — Сближение просвещенья и тирании как отрицательных явлений отражает свойственное романтикам представление о губительности цивилизации для морали, для блага человека.
- Зближуючи тиранію та освіту, Пушкін, як і інші романтики, має на увазі те, що цивілізація, запроваджуючи освіту, яка, звісно, є благом, водночас псує природність та щирість простих людських стосунків, керованих велінням серця, а не тільки розуму. Прощаючись з вільною та могутньою морською стихією, Пушкін немовби прощається з романтичним періодом своєї творчості, на зміну якому приходить реалістичне світосприйняття

- Любовну лірику Пушкіна справедливо називають «енциклопедією любовних переживань».
- Вона вміщує широку палітру почуттів: від чудової миті першого побачення, щастя взаємності до мук нерозділеного кохання, розчарування та самотності в спустошеній шалом пристрастей душі.
- Кохання в ліриці Пушкіна різне:

-- ідеальне почуття, яке звеличує душу людини;

-- випадкове захоплення, яке швидко минає;

-- пекуча пристрасть, що супроводжується спалахами ревнощів та образ.

Малюнок Надії Рушевої

- Вірш «Я мить чудову пам'ятаю...» (1825) Пушкін написав у період михайлівського заслання. Він присвячений Анні Петрівні Керн. Уперше Пушкін побачив її в Петербурзі 1819 р. і захопився нею. Через шість років він знову зустрів її у сусідів, поміщиків села Тригорського, куди Анна приїхала в гості до своєї тітки. Любовне почуття в душі поета спалахнуло з новою силою. Перед від'їздом Анни з Тригорського Пушкін подарував їй згорнутий вчетверо клаптик поштового паперу. Розгорнувши його, Анна побачила поетичні рядки, які стануть шедевром російської лірики і навічно уславлять її ім'я:

А. Ареф’єв-Богаев.
Портрет Анни Петрівны Керн

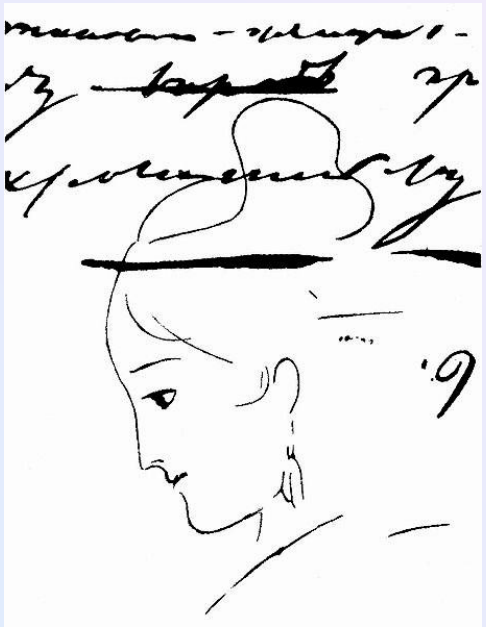

Я пам'ятаю мить чудову,
Коли мені з'явилась ти.
Як привид, сповнений любов'ю,
Як геній чистий красоти.
(Переклад В. Сосюри)

К***

Я помню чудное мгновенье:
Передо мной явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

В томленьях грусти безнадежной,
В тревогах шумной суеты,
Звучал мне долго голос нежный
И снились милые черты.

Шли годы. Бурь порыв мятежный
Рассеял прежние мечты,
И я забыл твой голос нежный,
Твои небесные черты

В глуши, во мраке заточенья
Тянулись тихо дни мои
Без божества, без вдохновенья,
Без слез, без жизни, без любви.

рефрен

Душе настало пробужденье:
И вот опять явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

И сердце бьется в упоенье,
И для него воскресли вновь
И божество, и вдохновенье,
И жизнь, и слезы, и любовь

1825

- Ліричний сюжет твору відображає основні біографічні віхи стосунків Пушкіна та Керн і композиційно розпадається на три частини, кожна з яких складається з двох чотиривіршів (катренів).
- У першій частині ліричний герой згадує «мить чудову», коли побачив красуню і покохав її.
- В другій частині описуються роки розставання — час «без божества і без палання».
- В третій частині змальовується нова зустріч закоханих, новий спалах почуттів, у яких «і божество, й натхнення чисте, й життя, і сльози, і любов». Для ліричного героя вірша кохання — це як чудесне диво, божественне одкровення.

- Вірш «Я вас любив...» Пушкін написав у 1829 р. і 5 січня 1830 р. (разом із ще одним своїм шедевром —«Що в імені тобі моїм?..») вписав до альбому Кароліни Собанської, в яку поет довго і безнадійно був закоханий. Прикметною ознакою вірша «Я вас любив...» є те, що ліричне почуття в ньому передається надзвичайно небагатослівно, але напрочуд афористично і виразно. У вірші майже немає складних образів, метафор, епітетів, якими зазвичай поети змальовують свої почуття, адресовані коханій, проте образ кохання, що постає з рядків вірша, сповнений чарівної поетичності та принадності, незвичайного — світлого — смутку, кульмінацією якого є два заключні рядки, чи не найпоетичніші в усій російській любовній лірициXIX ст.:

Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам Бог любимой быть другим!

Я вас любив і ніжно так і мрійно,
Як дай вам Бог, щоб інший вас кохав!
(Переклад І. Муратова)

- Я вас любил: любовь еще, быть может,
  В душе моей угасла не совсем;
  Но пусть она вас больше не тревожит;
  Я не хочу печалить вас ничем.
  Я вас любил безмолвно, безнадежно,
  То робостью, то ревностью томим;
  Я вас любил так искренно, так нежно,
  Как дай вам бог любимой быть другим.

1829

Что в имени тебе моем?
Оно умрет, как шум печальный
Волны, плеснувшей в берег дальный,
Как звук ночной в лесу глухом.

Оно на памятном листке
Оставит мертвый след, подобный
Узору надписи надгробной
На непонятном языке.

Что в нем? Забытое давно
В волненьях новых и мятежных,
Твоей душе не даст оно
Воспоминаний чистых, нежных.

Но в день печали, в тишине,
Произнеси его тоскуя;
Скажи: есть память обо мне,
Есть в мире сердце, где живу я...

5 янв. 1830

Філософська та громадянська лірика.

- **Філософська лірика** Пушкіна відображає осмислення поетом вічних тем людського існування: **сенсу життя, смерті і вічності, добра і зла, природи і цивілізації, людини і суспільства, суспільства та історії тощо. Важливе місце у філософській ліриці поета належить темам дружби (особливо у віршах, присвячених ліцейським товаришам), відданості ідеалам добра та справедливості (у посланнях до колишніх ліцеїстів і друзів-декабристів), щирості й людяності моральних стосунків (у віршах-роздумах про сенс життя, про рідних та близьких поетові людей).**

- **Громадянська тематика в ліриці** Пушкіна розкривається через мотиви **любові до батьківщини,** почуття **національної гордості** за її історичне минуле, **рішучого протесту проти самодержавства** та **кріпосного права.** Провідним мотивом громадянської лірики поета є **мотив свободи** — як політичної, що полягає в служінні високим суспільним ідеалам, заснованим на засадах рівності, справедливості, братерства, засудженні тиранії та будь-яких форм закріпачення людини, І так і свободи внутрішньої, особистісної, яка виявляє себе у чіткій та принциповій моральній позиції, почутті власної гідності та незаплямованого сумління.

- Своєрідним синтезом лірики філософського та громадянського звучання є вірші, присвячені темі поета і поезії. В чому полягає призначення поета і сенс поезії — ось ті два головні питання, які ініціюють роздуми Пушкіна над проблемами місця та ролі поета в сучасній Пушкіну Росії, свободи поетичної творчості, взаємин поета з владою, людським суспільством, власним сумлінням. Вершиною пушкінської лірики, присвяченої темі поета і поезії, став вірш «Я пам'ятник собі поставив незотлінний...».
- Вірш «Я пам'ятник собі поставив незотлінний...» був написаний у 1836 р. і за життя Пушкіна не друкувався. Тематика й окремі сюжетні мотиви пушкінського вірша беруть початок від знаменитої оди давньоримського поета Горація «До Мельпомени» («Мій пам'ятник стоїть, триваліший від міді...»). Звідти ж Пушкін узяв епіграф до свого твору: «Exegi топитепідіт» («Я спорудив пам'ятник»).

* Exegi monumentum.

Я памятник себе воздвиг нерукотворный,
К нему не заростет народная тропа,
Вознесся выше он главою непокорной
Александрийского столпа.

Нет, весь я не умру - душа в заветной лире
Мой прах переживет и тленья убежит –
И славен буду я, доколь в подлунном мире
Жив будет хоть один пиит.

Слух обо мне пройдет по всей Руси великой,
И назовет меня всяк сущий в ней язык,
И гордый внук славян, и финн, и ныне дикой Ту
и друг степей калмык.

И долго буду тем любезен я народу,
Что чувства добрые я лирой пробуждая,
Что в мой жестокой век восславил я Свободу
И милость к падшим призывал

Веленью божию, о муза, будь послушна,
Обиды не страшась, не требуя венца,
Хвалу и клевету приемли равнодушно,
И не оспоривай глупца.
1836

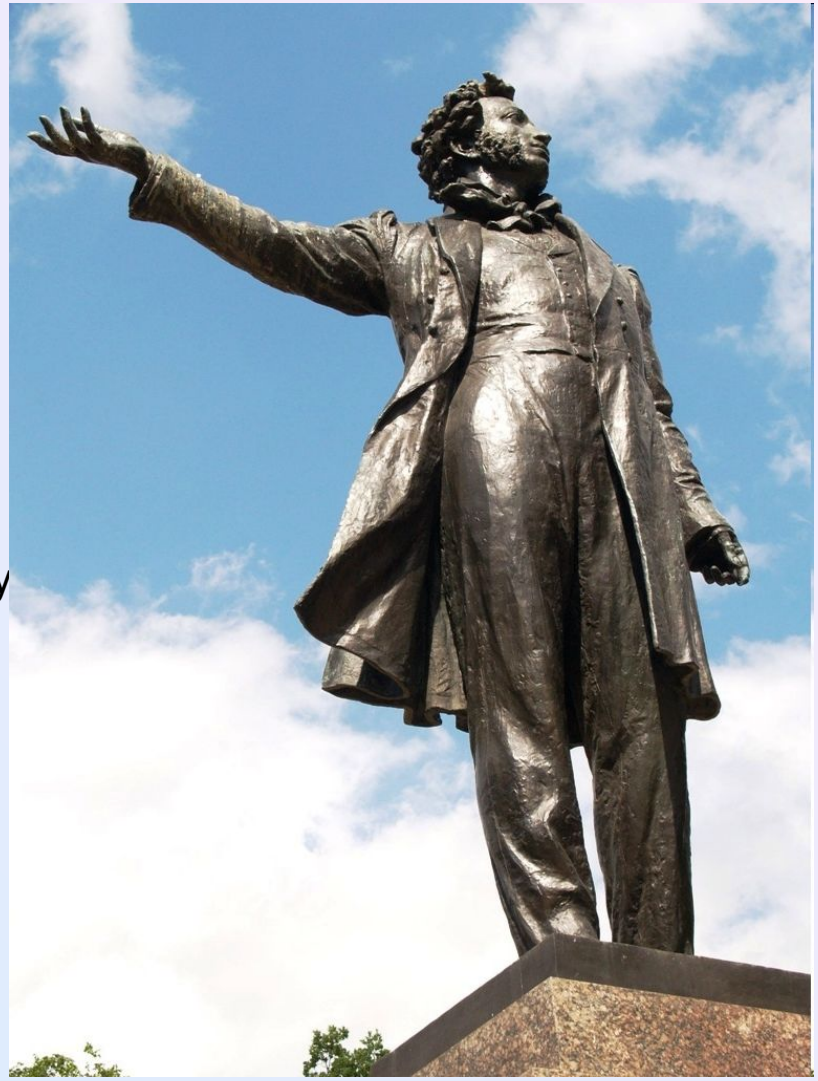

- За змістом пушкінський вірш представляє собою своєрідний **поетичний заповіт,** який містить самооцінку творчості поета, його заслуг перед суспільством і нащадками. Значення, яке матиме його поезія для прийдешніх поколінь, Пушкін символічно співвідносить із пам'ятником, який здійнявся вище від «Александрійського стовпа». Александрійський стовп — це пам'ятник давньоримському полководцю Помпею в єгипетській Александрії, але для тогочасного читача він насамперед асоціювався із пам'ятником імператору Олександру I у Петербурзі у вигляді стовпа.
- **Всенародну любов і визнання, на думку поета, йому забезпечить те, що він «добрість у серцях піснями викликав», прославляв «Свободу і за провинних обставав» (переклад М. Рильського).**